

WAYS OF OPTIMIZATION OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL PROCESS IN ESTABLISHMENTS OF RAISING OF QUALIFICATION OF PEDAGOGUES

The article defined the ways of optimization of management of educational process in the establishments of postgraduate education of pedagogical personnel, realization of them helps to perfect teaching process, its organization and raising the role of establishment of raising qualification as center of unbreakable education of pedagogical personnel.

Key words: postgraduate education, pedagogical personnel, teaching process, ways of optimization of management.

УДК 371. 134: 80

Пентилюк М.І.

***ІНТЕГРАТИВНИЙ ХАРАКТЕР ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА***

Стаття розглядає особливості інтеграції філологічних дисциплін у навчальному процесі філологічних факультетів.

Автор аналізує навчання студентів з позицій асоціативних системних зв'язків, що встановлюються на міждисциплінарному рівні в межах професійної освіти. Особлива увага приділяється міжпредметним зв'язкам лінгвістичного й літературознавчого циклів, що становлять основу філологічної підготовки майбутніх учителів-словесників.

Ключові слова: інтегративні процеси, міжпредметні контакти, асоціативні системи, структура міжпредметних зв'язків.

Гармонійний розвиток особистості майбутнього студента-філолога, його освіта і виховання як складний і взаємозв'язаний процес вимагає органічного поєднання в свідомості молодшої людини знань, умінь і навичок, набутих у процесі засвоєння дисциплін мовознавчого циклу, що забезпечує повне і всебічне охоплення всіх властивостей, сторін і виявів об'єктів вивчення, сприяє формуванню мовної особистості. Інтеграція мовознавчих і літературознавчих дисциплін є багатим резервом удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ. Піднесення науково-методичного рівня викладання спеціальних дисциплін на філологічному факультеті. Ця проблема у вищій школі набуває особливої ваги ще й тому, що шкільні програми з української мови і літератури досить інтегровані курси і вчителів необхідна методична підготовка до цієї роботи в школі.

Одне із завдань філологічної освіти – вияв інтегративного потенціалу фахових дисциплін та розробка нових технологій реалізації міжпредметних зв'язків у навчальному процесі.

Ученими обгрунтовано об'єктивну необхідність відображати реальні взаємозв'язки у викладанні філологічних дисциплін, розроблено психологічні основи міжпредметних зв'язків, намічаються шляхи їх використання в підготовці майбутніх учителів.

На думку О.Семенов, динамізм сьогодення актуалізує подальшу інтеграцію суспільних, гуманітарних, природничо-наукових і технічних знань, розробку інтегрованих курсів і водночас детермінує процес розкриття внутрішніх зв'язків між навчальними дисциплінами [4: 253-254].

Питання міжпредметних зв'язків та інтеракції змісту освіти висвітлювалися ще в працях Я.Коменського, Д.Локка, І.Песталоцці, К.Ушинського, а в наш час цю проблему вивчали Б.Аванесов, В.Давидов, І.Лернер, М.Скаткін та ін.

Проблема міжпредметних зв'язків та інтегрованого навчання цікавить багатьох сучасних дидактів та лінгводидактів (С.Гончаренко, О.Горошкіна, С.Караман, К.Плиско, О.Пометун, О.Потапенко, О.Семенов та ін.).

Мета пропонованої статті – з'ясування сутності інтегрованих процесів, міжпредметних контактів та їх різновидів на матеріалі філологічних дисциплін, що забезпечують професійну підготовку майбутнього вчителя-словесника.

Процес навчання і виховання студентів-філологів, забезпечення майбутніх фахівців загальними і професійними знаннями, уміннями і навичками – це специфічна діяльність. Вивчення її закономірностей складає предмет дидактики вищої школи як школи професійної підготовки.

Під процесом навчання у вищій школі розуміємо специфічну, спільно організовану діяльність, спрямовану на свідоме, ґрунтовне засвоєння студентами загальних навичок на сучасному рівні.

Дидактично організований процес навчання двоєдиний: 1) він сприяє розвитку творчих пізнавальних сил студентів; 2) є активним процесом пізнання пізнаного. Студенти оволодівають не тільки знаннями, уміннями й навичками, але й культурою самостійної праці, розширюють свою ерудицію, підносять загальний рівень культурного розвитку. Двоєдина природа навчального процесу стосується викладача і студента. Для викладача навчання – специфічний вид трудової діяльності, а для студента – особливий вид пізнавальної діяльності.

Процес навчання у вищому закладі освіти – це багатопланова і складна система дидактичних дій і операцій.

Його можна показати такою схемою.

Як бачимо, у цій системі важливе місце належить інтеграції наукових дисциплін, що реалізуються шляхом використання міжпредметних зв'язків.

З методичної точки зору міжпредметні контакти є окремим виявом інтегративної функції взаємозумовлених явищ і предметів матеріального світу, знань людини про навколишню дійсність. Ці контакти не є чимось статичним, раз назавжди даним, – вони постійно змінюються у своїй суті й формі вияву, що відображається в знаннях людини про світ.

Ураховуючи необхідність постійно встановлювати взаємозв'язки між поняттями про навколишній світ, треба чітко розмежовувати не тільки різнорідні, але й однорідні поняття і не роз'єднувати їх, а зберігати всі зв'язки, що існують між ними.

Мовна система з усіма її підсистемами має широкі можливості для відображення цих зв'язків і взаємовідношень, якщо врахувати, що мова – модель світу в його пізнаній частині.

Процес пізнання має три ступені зв'язку знань про реальний світ, що виявляються відповідно в трьох видах асоціативних систем: частковосистемні, внутрішньосистемні і міжсистемні.

Частковосистемні асоціації – це зв'язані між собою знання про окремий об'єкт вивчення, наприклад, про одну частину мови. Ці взаємозв'язки відіграють важливу роль у розумовій діяльності, бо на їх основі люди добирають нові факти й оперують ними. Частковосистемні асоціації є початковим етапом набуття знань і оволодіння розумовими операціями, першою сходинкою до ширших знань і вищого рівня інтелектуальної діяльності.

Внутрішньосистемні (внутрішньопрредметні) асоціації охоплюють основні питання системи знань, тобто становлять основу науки, що вивчається. Ці знання взаємопов'язані, систематизовані, підпорядковані провідним ідеям цієї системи знань (навчальної

дисципліни), набутих у процесі навчання чи самостійних пошуків. Розумова діяльність на внутрішньосистемному рівні спирається на досить широке коло знань з різних розділів науки про мову. Однак цей етап систематизації знань і розвитку розумової діяльності є підготовчим до утворення асоціацій між різними системами знань.

Міжсистемні (міжпредметні) асоціації охоплюють різні системи знань, умінь і навичок, утворюючи багатопланове їх узагальнення. Цей етап передбачає інтеграцію знань, установлення зв'язків між однорідними знаннями в курсах різних навчальних предметів в єдину систему знань людини про навколишній світ, зумовлює тісний зв'язок між теорією і практикою, узагальнює досвід різноманітних видів діяльності, формування розумової та фізичної праці, – тобто все, що становить основи освіти, світогляду людини. Міжсистемні асоціації, таким чином, є вищим рівнем розумової діяльності, оскільки вони дозволяють підійти до розглядуваного явища в різних системах зв'язків, отже, розглядати дане явище діалектично.

Ефективність здійснення інтегративних зв'язків значною мірою залежить од рівня упорядкованості внутрішньосистемних асоціацій. На думку Ю.Самаріна, "...динамічність розумової діяльності не тільки виростає з системи знань, а й визначається рівнем цих знань, умінь і навичок" [3: 265]. Мислити діалектично – це значить уміти бачити явища в їх багатоманітних зв'язках, у складній взаємодії різноманітних фактів, у їх суперечностях і розвитку.

Умови для діалектичного мислення студентів створюються в процесі інтеграції філологічних дисциплін, у зв'язках мови з усіма навчальними предметами. Інтеграція дисциплін гуманітарного циклу розглядається в теорії дидактики як відтворення об'єктивно існуючих взаємозв'язків між явищами дійсності, відбитих у мові і літературі.

Ці зв'язки різнохарактерні за своїми функціями. Лінгвістичні науки генетично пов'язані з циклом літературознавчих дисциплін. Адже виникли вони на основі стародавньої філології. І генетичні зв'язки дають можливість формувати у студентів наукове розуміння суті, походження й розвитку мови, її ролі в житті народу-творця, забезпечують розуміння методологічних основ лінгвістичних наук і розширюють гуманітарну ерудицію. Генетично пов'язані між собою мовознавство і літературознавство, історія української літературної мови та історія української літератури, що мають прямий вихід у генетичні контакти діалектології і фольклору, історичної граматики і давньої української літератури та ін.

Інформаційні міжпредметні зв'язки бувають фактичними, понятійними і теоретичними, а за обсягом – частковими і повними. Вони зумовлені змістом філологічних дисциплін. Відомо, що зміст навчальних дисциплін складають наукові факти, поняття і теорії.

Основою знань є факти. Розрізняють дві категорії фактів: об'єктивні факти і факти в пізнанні. Об'єктивними фактами називаються стани об'єктів або зміни цих станів. Тобто процеси і події, що відбуваються в природі, суспільстві чи мисленні. Об'єктивний факт стає фактом у пізнанні при встановленні актуального зв'язку між подіями. Актуальний (виявлений) зв'язок виникає лише у включенні пізнаючого суб'єкта (людини) у зв'язок між подіями й існує лише у свідомості. Коли об'єктивний факт стає фактом у пізнанні, він може бути використаний людиною для задоволення відповідних потреб. Як елементи знань факти в процесі пізнання виступають поняттями і є формами мислення. Формуючи в студентів мовознавчі поняття, виходимо з того, що кожне поняття знаходиться в певному зв'язку з усіма іншими поняттями, і тому в процесі навчання слід домагатися засвоєння студентами системи наукових понять. А це не можливо без виявлення діалектичного зв'язку між спорідненими предметами.

Оволодіння знаннями об'єктивних фактів, наукових узагальнень, понять і законів, їх системою є магістральна лінія процесу навчання у вищому закладі освіти, це лежить і в основі шкільного навчання, хоч там переважає прагматичний підхід.

Інформаційні міжпредметні зв'язки зумовлюють:

- поглиблення і розширення сприйняття фактичних даних філологічних дисциплін;

- ефективне формування наукових мовознавчих і літературознавчих понять;
- усвідомлене засвоєння теорій, що входять у зміст кожної навчальної дисципліни.

Функційні зв'язки філологічних дисциплін виявляються в роботі над різними текстами – науковими, художніми, публіцистичними, діловими. Ці зв'язки показують, як функціують мовні засоби у текстах різних стилів і жанрів. Вивчення творів давньої літератури вимагає знань старослов'янської і староукраїнської мов, ознайомлення з творами українських письменників ґрунтується на знаннях виражальних можливостей сучасної української літературної мови, стилістики, умінь проводити лінгвістичний аналіз тексту тощо. Робота над мовою як першоелементом літератури розкриває стилістичну роль мовних явищ, величезні можливості рідної мови в передачі найрізноманітніших відтінків думок і почуттів.

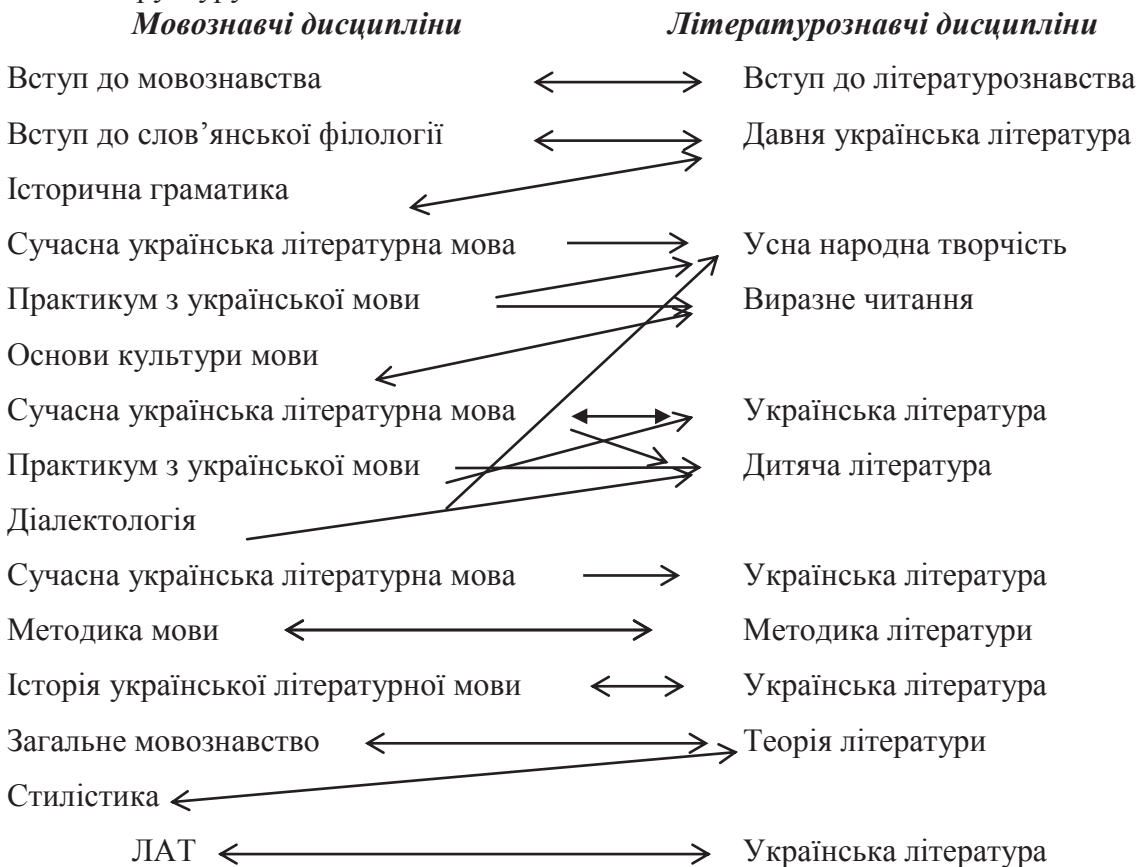
Функційні зв'язки легко встановлюються під час вивчення теоретичних основ того чи іншого курсу і в роботі над формуванням мовленнєвих навичок студентів. На практичних і семінарських заняттях їх роль виявляється ще й у вдосконаленні комунікативної компетенції студентів.

Хронологічний критерій відображає послідовність міжпредметних зв'язків у часі і спирається на принцип наступності і перспективності. Ці зв'язки можна назвати супровідні, передуючі і перспективні.

Ці види міжпредметних зв'язків розрізняються часом дії: супровідні зв'язки діють короткочасно (в межах 1-2 семестрів), передуючі діють довше (1-2 роки), перспективні можуть діяти весь період навчання в університеті.

Хронологічний критерій вимагає моделювання міжпредметних зв'язків філологічних дисциплін з урахуванням їх місця в навчальному плані, змістом навчальної інформації, закладеної у програмах і підручниках.

Структуру цих зв'язків можна показати такою моделлю:

↔ - супровідні зв'язки

→ - перспективні і передуючі зв'язки

Ця модель дозволяє виявити ще одну сторону міжпредметних зв'язків – їх двобічність чи однобічність. Супровідні зв'язки, як правило, двобічні і виконують компенсуючу функцію. Передуючі та перспективні зв'язки в основному однобічні і виконують функцію актуалізації опорних знань, умінь і навичок.

Залежно від комплексу понять, теоретичних питань, практичних завдань, уведених у різні теми програм філологічних дисциплін, міжпредметні зв'язки проявляються по-різному. Так, у програмі курсу “Стилістика української мови” є теми, без яких неможливе засвоєння таких понять теорії літератури, як стиль письменника, тропи, метафоризація тощо.

Модель показує, як міжпредметні зв'язки об'єднують філологічні дисципліни та інтегрують їх у єдиний цикл у вигляді багаторівневої системи. З моделі видно також, що зв'язки цих дисциплін не завжди послідовні. Причина тут зрозуміла: навчальний план не завжди враховує принцип міжпредметного зв'язку і часто змінюється. Однак, позитивним є, наприклад, те, що курс “Основи культури мовлення” вивчається паралельно з курсом “Виразне читання” на початку філологічної підготовки студентів, коли їм необхідні відомості про мову і мовлення для засвоєння основного мовознавчого курсу “Сучасна українська літературна мова”, що вивчається протягом 9 семестрів. Таке розміщення навчальних дисциплін містить значні можливості для використання як однобічних, так і двобічних міжпредметних зв'язків у підготовці майбутніх учителів-філологів.

Урахування їх у навчальному процесі на філологічних факультетах необхідне як важливий засіб інтеграції гуманітарних наук з метою комплексної підготовки високоінтелектуальних учителів-професіоналів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беляєв О.М., Мельничайко В.Я., Пентилук М.І., Передрій Г.Р., Рожило Л.П. Методика вивчення української мови в школі. – К., 1987.
2. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М. Пентилук. – К.: Ленвіт, 2009.
3. Самарин Ю.А. Очерки психологии ума. – М., 1962.
4. Семенов О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури. – Суми: Мрія – Л, 2005.

Пентилук М.И.

ИНТЕГРАТИВНЫЙ ХАРАКТЕР ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

Статья рассматривает особенности интеграции филологических дисциплин в учебном процессе филологических факультетов. Автор анализирует обучение студентов с позиций ассоциативных системных связей, которые устанавливаются на междисциплинарном уровне в пределах профессионального образования. Особое внимание уделяется межпредметным связям лингвистического и литературоведческого циклов, что составляют основу филологической подготовки будущих учителей-словесников.

Ключевые слова: интегративные процессы, межпредметные контакты, ассоциативные системы, структура межпредметных связей.

Pentiluk M.I.

INEGRATION CHARACTER OF PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TEACHER-PHILOLOGIST

The article focuses on the peculiarities of integration of philological disciplines in the educational process of philological faculties.

The author analyses the teaching of students from the point of associative system connections which are established on the interdisciplinary level within the professional education. The special attention is paid to interdisciplinary relations between the subjects of linguistic and literary cycles which serve as basis of philological training of future teachers-philologists.

Key words: integration processes, interdisciplinary relations, associative systems, structure of interdisciplinary relations.

УДК 378.14

Симоненко Т.В.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В СУЧАСНІЙ ШКІЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Статтю присвячено актуальній проблемі лінгводидактики середньої школи, а саме питанню про ефективну організацію методичної роботи вчителя-словесника в сучасній шкільній практиці.

Ключові слова: методика української мови, методична робота вчителя-словесника, форми методичної роботи.

Глобальні процеси розвитку цивілізації, постійний динамічний поступ людства у напрямку до одержання нових знань актуалізують наукові розвідки з різних сфер. Зазнають поступового вдосконалення й категорійні апарати таких наук, як лінгвістика, дидактика, лінгводидактика. Загалом прийнято вважати, що всі науки поділяються на дві основні групи: фундаментальні та прикладні. Якщо вказувати на співвідношення наук мовознавство/методика навчання мови, то зрозуміло, що мовознавство – це фундаментальна наука, а методика української мови – це прикладна наука. О.Біляєв вказував, що “методика української мови – це педагогічна наука, що визначає мету і завдання, принципи, зміст, форми і методи навчання, шляхи засвоєння учнями мовних, правописних та мовленнєвих умінь і навичок, формування засобами предмета національної мовної особистості” [1; 9].

Протягом останніх двох десятиліть в Україні відбувся значний розвиток фундаментальних та концептуальних основ методики навчання української мови. Зусиллями вітчизняних наукових шкіл професора Олександра Біляєва, Марії Пентилюк, Любові Мацько методика навчання української мови нині представлена численними науковими студіями, монографіями, дисертаціями молодих учених України. Олена Горошкіна, Ніна Голуб, Наталя Остапенко, Іван Хом'як, Станіслав Караман, Галина Шелехова, Зінаїда Бакум, Валентина Шляхова, Оксана Кучерук, Жанна Горіна та інші вчені натхненно працюють у царині сучасної вітчизняної лінгводидактики, примножуючи здобутки своїх учителів-наставників.

Нині в Україні орієнтиром для більшості методистів-учених, без перебільшень, є думки, праці видатного й шанованого вченого, наставника, Марії Іванівни Пентилюк. Зусиллями професора Марії Пентилюк методика навчання української мови щороку збагачується інноваційними науково-практичними розробками, які презентовано через базу навчального забезпечення, а також наукові презентації, що представлено оригінальними дисертаційними дослідженнями. Тобто, нині методика навчання української мови перебуває у стані свого розквіту. Її теоретичні й практичні засади, методологічну базу визначено й конкретизовано, упорядковано в системний комплекс, і це, зрозуміло, вимагає від учителів-словесників прагнути того, щоб бути готовим до впровадження нових технологій навчання мови в школах України, бути готовим до накопичення знань, їх переробки та презентації через авторські напрацювання.

Зважаючи на сказане вище, можна чітко констатувати, що сучасна освітня парадигма ставить нові завдання для вчителів-словесників, які насамперед полягають у тому, що обрати шлях власного розвитку, розвивати самокреативність, постійно підвищувати власний науково-педагогічний рівень. Такий аспект актуалізує проблему організації методичної роботи вчителя-словесника.

Мета статті: обґрунтувати й конкретизувати теоретико-практичну базу організації методичної роботи вчителя-словесника в сучасній шкільній практиці.